

IN MEMORIAM MIRCEA MUREȘAN

ORIGINEA ȘI FUNCȚIILE SEZINEI

Șerban MIRCIOIU*

Inhaltsangabe: Die Herkunft und die Wirkungen der deutschen Gewere. Die Gewere war ein eigenartiges Rechtsinstitut des älteren germanischen Sachenrecht. Die Gewere spielte eine Schlüsselrolle in der Rechtsübertragung der Liegenschaften im ganzen westlichen Mittelalter. Der Begriff der Gewere war vielfältig und umfasste unterschiedliche Wirkungen. Die Gewere erfüllte im Mittelalter eine ähnliche Rolle wie die römische possessio. Mit der Rezeption des römischen Besitzrechts ging der Gewerebegriff verloren. Trotzdem etwas von dem Geist der alten Gewere lebt weiter in der Form des Rechtsinstituts der „saisine“ das dem französischen und dem rumänischen Erbrecht spezifisch ist.

Cuvinte cheie: sezina de fapt, sezina de drept, sezina legitimă

Stichwörter: die leibliche Gewere, die ideelle Gewere, die rechte Gewere

1. Juriștii români contemporani devin familiarizați cu instituția sezinei îndeobște atunci când ea este studiată în materia dreptului succesoral¹. În realitate sezina este o instituție juridică veche cu o istorie și o evoluție proprie. Sezina a reprezentat o instituție centrală a dreptului medieval european care până în prezent a fost puțin cercetată în dreptul nostru². Succintele rânduri de mai jos își propun să scoată această misterioasă instituție din relativul con de umbră în care se află în prezent schițând câteva aspecte privitoare la originea și funcțiile sezinei medievale.

2. Vechiul drept germanic a cunoscut o instituție specifică, care purta denumirea de „die Gewere”³. Această instituție a jucat un rol „cheie” în dreptul patrimonial germanic de unde a fost preluată la nivelul întregului drept medieval european apusean. Etimologic vorbind, denumirea de „Gewere” provine probabil de la verbul germanic *wern*, *werjan* care înseamnă a îmbrăca. Termenul germanic a fost tradus la rândul său în limba latină prin cuvintele *vestire*, *investire* care au înțelesul juridic de îmbrăcare a unei persoane cu posesia asupra unui bun⁴. Inițial termenul desemna o stare de fapt, respectiv „îmbrăcarea” dobânditorului unui bun cu posesia asupra bunului respectiv. Acest mod de a privi lucrurile corespunde concepției naive a vechiului drept germanic, conform căruia drepturile asupra bunurilor, fie ele mobile sau imobile, nu pot fi percepute și dobândite în mod abstract. Orice drept trebuie să fie îmbrăcat într-o formă exterioară și vizibilă pentru a putea căpăta expresivitate⁵. Pentru ca raportul persoanei asupra bunului să poată fi cunoscut și recunoscut de toată comunitatea el trebuie să apară într-o formă exterioară, perceptibilă tuturor. Pentru omul evului mediu simbolurile și gesturile erau factorii determinanți în procesul de achiziționare al bunurilor.

3. Inițial termenul de „*Gewere*” desemna predarea posesiei sau mai corect spus „purtarea” posesiei. Mai apoi termenul de „*Gewere*” a ajuns să desemneze nu faptul detenției fizice asupra bunului ci o noțiune juridică eclectică, un fel de drept real asupra bunului care îl îndreptățește pe cel care era „îmbrăcat” cu bunul să exercite anumite drepturi asupra acestuia în ochii întregii comunități. Pentru ca juristul român să înțeleagă mai bine această instituție specifică evului mediu vom reda și corespondentul ei francez adică termenul de *saisine* respectiv pe acela de sezina așa cum a fost el preluat în limba română pe filieră franceză. Originea instituției sezinei este germanică, termenul provine de la verbul germanic *setzen*, care înseamnă a pune sau mai exact în prezentul context a pune în posesie⁶. Termenii de *investiture*, *saisine*, mai sunt utilizați în mod echivalent cu verbul a deține, *tenue*, *tenir*⁷. Nu trebuie să pierdem din vedere faptul că termenul de *saisine* pe care l-am preluat și noi pe filieră franceză sub denumirea de sezina nu corespunde originalului denumirii instituției germanice care este acela de „*die Gewere*”. Ceea ce este clar este faptul că atât termenul de *Gewere*, cât și cel de *Investitura* sau de *saisine* au înțelesul originar de a înveșmânta pe dobânditorul unui bun cu posesia asupra bunului. O precizare trebuie făcută din capul locului. Dreptul germanic (și mai apoi cel franc) din perioada medievală nu făcea distincția netă între posesie și proprietate așa cum o făceau cu multă acuratețe juriștii romani din perioada clasică⁸. Din această cauză este foarte greu de explicat într-o terminologie specifică dreptului modern ce reprezintă în concret „*die Gewere*”. Vom reda definiția unor consacrați autori francezi care în mod paradoxal prin imprecizia ei surprinde după părerea noastră cel mai bine esența acestei instituții: „sezina medievală este când un drept când un fapt, posesie și proprietate sau drept real, sau mai exact nu este nici una nici alta”⁹. Noi am adăuga la această definiție că dimpotrivă, sezina este și una și alta, proprietate, posesie și detenție toate sudate într-o singură instituție. Inițial instituția medievală a sezinei s-a apropiat mai mult de noțiunea de proprietate pentru ca mai apoi să se apropie mai mult de noțiunea de posesie. Se poate observa că deși la început sezina desemnează gestul predării posesiei, ulterior „*die Gewere*” ajunge să desemneze un fel de drept real care își găsește forma de manifestare exterioară în faptul stăpânirii bunului. Dreptul real ajunge să se individualizeze, să fie transferat și mai apoi apărut în întreaga perioadă a evului mediu prin intermediul forme sale externe de manifestare, adică prin intermediul sezinei¹⁰. Dobândirea sezinei medievale presupune îndeplinirea unei duble condiții: o stăpânire faptică asupra bunului și o justificare reală în temeiul căreia se exercită stăpânirea de fapt¹¹. Deoarece existența dreptului real în sine era greu de probat, deținerea în mod public a sezinei era menită să creeze aparența existenței dreptului real în patrimoniul celui care deținea sezina. Atitudinea subiectivă a celui care deținea bunul nu avea niciun fel de importanță. Esențial în dobândirea sezinei era aparența obiectivă. Cel care exercită detenția asupra unui bun fără a avea la bază un drept (spre exemplu detenția unui bun furat) nu dobândește sezina. Dimpotrivă cel în favoarea căruia exista aparența unui drept dobândește sezina medievală chiar dacă în realitate nu are niciun drept asupra bunului respectiv. În această ultimă ipoteză, sezina nu corespunde stării de drept însă ea conferă deținătorului ei anumite avantaje legale până în momentul în care adevăratul proprietar sau o persoană mai îndreptățită decât purtătorul actual al sezinei reușește prin intermediul unui proces să se impună și să înlăture sezina actualului deținător. Din aceste scurte considerații se desprinde ideea că sezina medievală nu era numai forma externă a dreptului real, învelișul său, haina sa,

ci și un drept în sine care prefigura dreptul real și care era capabil să producă efecte juridice chiar în absența dreptului real¹².

4. Sezina poate fi dobândită atât asupra bunurilor mobile cât și asupra bunurilor imobile¹³. Sezina bunurilor mobile este strâns legată de detenția materială asupra bunului. Ea se dobândește prin predarea fizică a bunului din mână în mână. Dacă se pierde detenția corporală asupra bunului mobil, sezina mobilă se pierde la rândul ei. Așa cum am văzut dacă bunul este furat, hoțul nu dobândește sezina care pur și simplu se stinge. Se poate observa că în cazul bunurilor mobile sezina este strâns legată de detenția corporală asupra bunului.

5. În cazul bunurilor imobile nu se poate vorbi despre o detenție materială asupra bunului. În cazul sezinei imobiliare stăpânirea asupra bunului se obiectivează în mod faptic prin folosirea imobilului. Spre diferență de bunurile mobile, sezina imobiliară poate fi exercitată chiar și în mod mediat prin intermediul unei alte persoane. Deține sezina atât cel care este proprietarul imobilului cât și cel care culege foloasele de pe urma imobilului în temeiul unui alt raport juridic. În primul caz se vorbește despre o sezină directă iar în al doilea caz despre o sezină mediată¹⁴. În perioada evului mediu se putea exercita chiar și o pluralitate de sezine. Seniorul conferă un teren cu titlu de fief vasalului său, care la rândul său îl dă în concesiune spre exploatare în schimbul unei redevențe unui sătean, care închiriaza la rândul său terenul unui alt lucrător agricol¹⁵. În acest exemplu există simultan patru sezine distincte asupra terenului: sezina seniorului, sezina vasalului, sezina concesionarului și sezina chiriașului. Fiecare dintre cei patru deținători de sezine trag foloase de pe urma exploatării terenului. Faptul că sezina putea fi exercitată și în mod mediat a fost de natură să conducă la apariția, în cazul sezinei imobiliare a așa numitei sezine corporale, sau a sezinei ideale „*ideelle Gewere*”. Distincția între cele două forme de sezină este aceea că sezina ideală nu presupune un act de preluare efectivă sau simbolică a bunului spre diferență de sezina corporală „*leiblicher Gewere*” care se dobândește prin preluarea reală sau simbolică a bunului¹⁶. Mai exact utilizând terminologia specifică dreptului francez este vorba despre distincția între sezina de fapt (*saisine de fait*) și sezina de drept (*saisine de droit*)¹⁷. Sezina de drept se dobândește într-un mod detașat de stăpânirea fizică asupra bunului însă cu respectarea unor anumite solemnități menite să atragă atenția asupra noilor raporturi juridice. Titularul sezinei imobiliare asupra terenului poate să dea în arendă terenul unei persoane care dobândește în acest fel sezina corporală, sezina faptică. Cu toate acestea sezina ideală, sezina de drept, rămâne în continuare în stăpânirea titularului inițial. Un alt caz de sezină ideală, este cel a moștenitorilor care dobândesc sezina de drept asupra bunurilor succesoriale chiar dacă stăpânirea de fapt asupra bunurilor aparține unui terț străin de moștenire, regulă exprimată în adagiul vechiului drept francez : *Le mort saisit le vif*¹⁸. Adagiul exprimă ideea că moștenitorii care se bucură de sezină dobândesc acest drept în mod direct din momentul morții antecesurului lor. Mortul este cel care îi însezinază pe cei vii. Instituția sezinei succesoriale trăiește încă în reglementarea Codului civil francez de unde a fost preluată și de legiuitorul român și reușește în mod misterios să supraviețuiască inclusiv în Noul cod civil român.

Sezina de drept se poate dobândi și prin intermediul instanței de judecată, ipoteză în care partea câștigătoare dobândește sezina direct prin intermediul instanței fără a fi necesară o deținere a controlului fizic asupra imobilului. În această ipoteză, actul juridic de transfer al dreptului de proprietate specific pentru dreptul germanic poartă denumirea de *Auflassung*¹⁹.

Distincția între sezina de fapt și sezina de drept a condus în cele din urmă la concepția potrivit căreia în cazul în care deținătorul bunului este deposedat prin violență de bunul respectiv, ceea ce se pierde este numai sezina de fapt dar nu și sezina de drept²⁰.

6. O altă creație a dreptului medieval a fost și noțiunea de „*die rechte Gewere*” sau sezina dobândită în urma trecerii unui interval de timp prevăzut de lege. Este vorba despre situația în care o persoană dobândește în mod formal sezina de la o persoană care nu deține și titlul de proprietate sau dreptul real, respectiv componenta internă a sezinei. Perioada lungă de timp în care se exercită sezina dobândită în acest mod este de natură să confere titularului sezinei o formă de legitimitate în ochii comunității chiar în lipsa unui titlu juridic adecvat. Această regulă ilustrează cel mai bine nu numai un principiu de drept dar și mentalitatea omului medieval în concepția căruia timpul era, așa cum sugestiv s-a spus „marele ordonator al raporturilor juridice”²¹. Perioada de timp în care trebuia exercitată sezina dobândită în acest fel era de regulă de un an și o zi sau de șase săptămâni și trei zile. Dacă în acest interval de timp nu era intentată nicio acțiune judiciară de către titularul dreptului împotriva celui ce exercita sezina, titularul dreptului pierdea orice posibilitate de a-și mai afirma dreptul asupra imobilului respectiv. Orice demers judiciar din partea unei persoane lezate în drepturile sale, ulterior scurgerii acestei perioade de timp, era sortit eșecului deoarece cel care exercitase sezina în perioada de timp prescrisă de lege se putea apăra cu faptul că prin trecerea timpului a dobândit „*die rechte Gewere*” ceea ce s-ar putea traduce cu termenul de „sezina legitimă”. Unii cercetători susțin că termenul de un an și o zi se poate explica prin faptul că el ar corespunde ciclului normal de exploatare al unui teren agricol²². Alții cred că originea perioadei de timp necesare dobândirii „sezinei legitime” trebuie căutată în dreptul franc și că ar corespunde intervalului de timp în care se puteau emite pretenții asupra bunurilor imobiliare confiscate de către rege pentru acte de trădare. După scurgerea perioadei de timp de un an și o zi confiscarea regală devenea definitivă și nu mai putea fi contestată²³. În lipsa dobândirii sezinei în mod legitim, numai trecerea timpului era de natură să îi confere acesteia un caracter legitim. Unii autori califică natura juridică a acestui termen ca fiind una extintivă, de forcluziune și mai puțin drept una achizitivă²⁴. În acest sens se poate vorbi mai degrabă de pierderea sezinei de către terțul care nu a acționat în termenul legal decât de o achiziționare a sezinei de către titularul său actual. Într-adevăr trecerea termenului de acțiune pentru terții interesați face să se stingă toate drepturile acestora asupra bunului însă credem că nu se poate nega faptul că prin acest mecanism sezina inițial ilegitimă se transformă într-o sezină legitimă adică deținătorul ei cumulează prin efectul trecerii timpului o poziție intangibilă care nu poate fi altfel calificată decât prin faptul că a dobândit atât posesia cât și proprietatea asupra bunului respectiv. Efectul achizitiv ni se pare de netăgăduit deoarece sezina nu mai este aceeași ci se metamorfozează într-un alt tip de sezină sau mai corect spus devine o sezină deplină, adică o „sezina legitimă”.

7. Sezina a jucat în perioada evului mediu mai multe roluri și funcții²⁵.

În primul rând sezina avea o funcție defensivă care îl apăra pe titularul sezinei împotriva deposedărilor de fapt și îi asigură acestuia într-un cadru procesual o prezumție a existenței legale a dreptului.

În al doilea rând sezina avea o funcție ofensivă prin care deținătorul sezinei putea redobândi bunul care fusese nelegal înstrăinat din mâna oricui prin intermediul unui

proces judiciar. Cu toate acestea dacă titularul sezinei nu acționa în termenul legal, el își pierdea definitiv dreptul de sezină și se consolida sezina dobânditorului care se transforma într-o „sezină legitimă”.

În al treilea rând sezina juca o funcție translativă de drept. Dreptul real care era ascuns în spatele sezinei care îl înveșmânta putea fi transferat numai odată cu veșmântul care îl acoperea, adică odată cu sezina. Acest lucru se realizează prin intermediul unui act specific dreptului germanic denumit în materie imobiliară *Auflassung* și care se va regăsi mai apoi în instituția cărților funciare moderne ca o componentă a mecanismului de transfer al dreptului de proprietate. În cazul transferului bunurilor mobile importantă este predarea sezinei corporale, care are rolul unei forme de publicitate menite să confere legitimitate deținătorului.

Ceea ce conta în ochii omului medieval era exercitarea concertă, vizibilă, de zi cu zi a dreptului și nu o noțiune abstractă pe care nu o putea percepe prin propriile-i simțuri. Pământul este în realitate în perioada evului mediu cel mai de preț bun pentru că el este în măsură să îi satisfacă omului medieval toate necesitățile curente. Dreptul de a folosi imobilul și de a-i percepe fructele sunt cu adevărat importante pentru omul medieval și nu noțiunea abstractă de proprietate. Din această cauză toate schimbările patrimoniale se realizează în perioada evului mediu prin intermediul acestei instituții specifice denumită „*die Gewere*” sau sezină. Cel care stăpânește terenul, care îl exploatează și îi culege fructele în mod palpabil, constant și vizibil pentru întreaga comunitate, este cel care deține puterea reală asupra bunului, adică cel care deține sezina. Din această perspectivă sezina medievală poate fi caracterizată în termeni generali drept un mijloc juridic de legitimitate menit să asigure siguranța unui circuit juridic civil incipient²⁶. Sezina medievală prezintă anumite paralelisme cu posesia romană însă sezina medievală este și rămâne o instituție proprie evului mediu, autonomă și cu funcții complexe.

8. Prin receptarea dreptului roman, mai ales a noțiunii romane de posesie, instituția polimorfă a sezinei medievale a dispărut din legislațiile moderne. Este de netăgăduit însă că unele instituții și principii precum: cărțile funciare, principiul publicității și cel al tradiției specifice dreptului privat modern își au originea în sezina medievală germanică. În mod oarecum surprinzător regăsim inclusiv în legislația română actuală termenul de sezină folosit cu diferite înțelesuri. Codul civil român din 1865 arăta în art. 653 că „*descendenții și ascendenții au de drept posesiunea moștenirii din momentul morții defunctului*”. Legea nr. 554/2004 a contenciosului administrativ, în forma sa inițială, folosea în capitolul I sintagma: „*subiecte de sezină*”²⁷. Noul Cod civil român definește sezina în art. 1125: „*Pe lângă stăpânirea de fapt exercitată asupra patrimoniului succesoral, sezina le conferă moștenitorilor sezinari și dreptul de a administra acest patrimoniu și de a exercita drepturile și acțiunile defunctului.*” Care este însă natura juridică a sezinei? Dacă în Codul civil român din 1865 sezina era definită drept „*posesiunea de drept*” asupra moștenirii, în Noul Cod civil român sezina este definită drept „*stăpânirea de fapt*” exercitată asupra patrimoniului succesoral. Așa cum pertinent s-a arătat recent : „sezina nu se confundă nici cu proprietatea, nici cu posesia (în sensul dispozițiilor art. 916 NCC), nici cu detenția materială a bunurilor succesorală”²⁸. Dar, dacă sezina nu este nici proprietatea, nici posesia și nici detenția materială ce este ea în realitate? Faptul că sezina a fost definită drept un „beneficiu al legii acordat anumitor moștenitori”²⁹ nu este de natură să clarifice natura juridică a acesteia.

În opinia noastră sezina nu este nimic altceva decât ceea ce a fost dintotdeauna, adică „*die Gewere*”, o instituție proprie Evului mediu, pe care am descris-o în rândurile de mai sus și care a reușit în mod miraculos să supraviețuiască unor vremuri demult apuse. Sezina contemporană nu reprezintă altceva decât înveșmântarea anumitor succesibili cu o anumită putere în legătură cu patrimoniul succesoral. În opinia noastră sursa medievală a sezinei contemporane așa cum a răzbătut ea în dreptul nostru succesoral este instituția sezinei de drept (*ideelle Gewere, saisine de droit*). Așa cum s-a spus, legiuitorul a avut de ales între soluția numirii unui terț sau succesibil ca administrator al succesiunii după model anglo-saxon fie soluția acordării unor puteri unora dintre succesori după modelul francez³⁰. Adoptând această ultimă soluție legiuitorul român a ales să reconfirme instituția sezinei. Deși poate fi privită drept o veritabilă „fossilă juridică” realitatea este că dacă am urmat modelul dreptului francez sezina medievală rămâne o instituție utilă pentru a putea caracteriza și explica o situație juridică incertă și temporară care durează de la momentul deschiderii succesiunii și până la momentul exercitării dreptului de opțiune succesorală de către succesibili.

Toate aceste constatări sunt de natură să ne convingă de faptul că ceva din caracterul proteic al sezinei medievale sau poate ceva din mentalitatea omului medieval este păstrat și chiar perpetuat și în legislația noastră contemporană.

* Avocat, Baroul Cluj; serban.mircioiu@avocatbaras.ro.

¹ A se vedea: M. Eliescu, *Transmisiunea și împărțea moștenirii în dreptul Republicii Socialiste România*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966, p. 58-64; Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, Ed. Universul Juridic, București, 2002, p. 468-471; D. Chirică, *Drept civil. Succesiuni și testamente*, Ed. Rosetti, București, 2003, p. 426-432.

² A se vedea, pentru o cercetare recentă asupra instituției sezinei din perspectiva dreptului succesoral: D. Chirică, *Transmisiunea posesiunii moștenirii sau sezinei*, în „In honorem C. Bârsan”, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 212-230; I. Popa, *Stăpânirea de fapt asupra moștenirii. Sezina*, în „Revista Română de Drept Privat”, 4/2013, p. 151-173.

³ A se vedea: R. Hübner, *A history of Germanic private law*, Little, Brown, and Company, Boston, 1918, p. 183-224; W. Ogris, *Gewere*, în „Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte”, Band I, Erich Schmidt Verlag, Berlin, 1971, p. 1658-1667; D. Haag Molkenteller, *Die These vom dinglichen Vertrag: zur formalen Struktur der Eigentumsübertragung nach §929 Satz 1 BGB*, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 1991, p. 47-51; R. Michaels, *Sachzuordnung durch Kaufvertrag. Traditionsprinzip, Konsensprinzip, ius ad rem in Geschichte, Theorie und geltendem Recht*, Duncker & Humblot, Berlin, 2002, p. 90-91; J. P. Lévy, A. Castaldo, *Histoire du droit civil*, 1re Édition, Dalloz, Paris, 2002, p. 513-546.

⁴ A se vedea W. Ogris, *op. cit.*, p. 1658.

⁵ A se vedea R. Hübner, *op. cit.*, p. 184.

⁶ În sensul că noțiunea de sezină are o origine incertă, provenind fie de la latinescul *sacio, ire* = a prelua posesia, fie de la cuvântul franc *sakjan* = a revendica un drept, a se vedea I. Popa, *op. cit.*, p. 152.

⁷ A se vedea J. P. Lévy, A. Castaldo, *op. cit.*, p. 513.

⁸ A se vedea D. Haag Molkenteller, *op. cit.*, p. 47.

⁹ A se vedea J. P. Lévy, A. Castaldo, *op. cit.*, p. 513.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ A se vedea W. Ogris, *op. cit.*, p. 1659.

¹² Ibidem, p. 1660.

¹³ A se vedea R. Michaels, *op. cit.*, p. 91.

¹⁴ A se vedea W. Ogris, *op. cit.*, p. 1662.

- ¹⁵ A se vedea J. P. Lévy, A. Castaldo, *op. cit.*, p. 516. În contextul terminologiei specifice evului mediu francez terminologia raporturilor contractuale prezentate în exemplul de mai sus în limba română trebuie privită cu aproximație.
- ¹⁶ A se vedea: R. Hübner, *op. cit.*, p. 189-193; W. Ogris, *op. cit.*, p. 1663.
- ¹⁷ A se vedea J. P. Lévy, A. Castaldo, *op. cit.*, p. 517.
- ¹⁸ Ibidem, p. 518.
- ¹⁹ A se vedea R. Hübner, *op. cit.*, p. 190.
- ²⁰ A se vedea D. Haag Molkenteller, *op. cit.*, p. 49.
- ²¹ A se vedea J. P. Lévy, A. Castaldo, *op. cit.*, p. 519.
- ²² Ibidem.
- ²³ A se vedea R. Hübner, *op. cit.*, p. 201.
- ²⁴ A se vedea J. P. Lévy, A. Castaldo, *op. cit.*, p. 519.
- ²⁵ A se vedea W. Ogris, *op. cit.*, p. 1665-1666.
- ²⁶ A se vedea W. Ogris, *op. cit.*, p. 1667.
- ²⁷ În această formulă utilizată până de curând de legiuitorul național termenul de sezină se aproprie mai mult de sezina medievală înțeleasă ca instituție procesuală sau eventual de sezina drepturilor incorporale. Într-adevăr în perioada evului mediu a fi în sezină însemna și a fi instituit cu puterea de a îndeplini acte de justiție. Spre exemplu o decizie din anul 1269 d.Hr. vorbește de un mareșal înzestrat cu sezina de a judeca ereticii : „*la saisie de juger et de brûler les hérétiques dans la ville de Carcassonne*”. A se vedea pentru acest exemplu J. P. Lévy, A. Castaldo, *op. cit.*, p. 515.
- ²⁸ A se vedea D. Chirică, *Transmisiunea posesiunii moștenirii sau sezinei*, *op. cit.*, p. 215. În același sens a se vedea și I. Popa, *op. cit.*, p. 152-156.
- ²⁹ A se vedea: M. Eliescu, *op. cit.*, p. 60; Fr. Deak, *op. cit.*, p. 468.
- ³⁰ A se vedea D. Chirică, *Transmisiunea posesiunii moștenirii sau sezinei*, *op. cit.*, p. 213.